

ILK VA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA AQLIY VA AXLOQIY TARBIYA BERISH MAZMUNI

Shoyimqulova Setora Sherzod qizi

Annotatsiya: Bolalarning ilk va maktabgacha yoshi inson hayotining eng muhim va nozik davrlaridan biri bo'lib, bu bosqichda bola shaxs sifatida shakllanadi. Ushbu davrda bolalarga beriladigan aqliy va axloqiy tarbiya ularning keyingi rivojlanishi va jamiyatda o'z o'rnini topishiga zamin yaratadi. Shuning uchun ota-onalar, tarbiyachilar va pedagoglarning bolalarga mazkur tarbiyaviy jarayonlarni sifatli tashkil etishi alohida ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Aqliy, axloqiy, o'dob, nutq, tafakkur, ma'suliyat.

Аннотация: Детский ранний и дошкольный возраст – один из важнейших и деликатных периодов жизни человека, на этом этапе формируется ребенок как личность. Психическое и нравственное воспитание, данное детям в этот период, закладывает основу для их дальнейшего развития и поиска своего места в обществе. Поэтому для родителей, воспитателей и педагогов приобретает особое значение организация этих образовательных процессов для детей.

Ключевые слова: Психика, мораль, манеры, речь, мышление, ответственность.

Annotation: Children's early and preschool age is one of the most important and delicate periods of human life, and at this stage the child is formed as a person. Mental and moral education given to children during this period lays the foundation for their further development and finding their place in society. Therefore, it is of particular importance for parents, educators and pedagogues to organize these educational processes for children.

Keywords: Mental, moral, manners, speech, thinking, responsibility.

Aqliy tarbiya bolaning tafakkur qilish qobiliyatini rivojlantirish, atrof-muhitni anglashga yo'naltirish va bilim olishga qiziqishini shakllantirishni

o‘z ichiga oladi. Ilk yoshdan boshlab bolalar dunyoni his-tuyg‘ulari va sezgilari orqali anglaydilar, shuning uchun bu davrda ularga ma‘lumotlarni qiziqarli va tushunarli tarzda yetkazish muhimdir.

Aqliy tarbiyaning asosiy yo‘nalishlari:

1. **Bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish:** Bolalarga ranglar, shakllar, raqamlar, hayvonlar va o‘simliklar haqida ma‘lumot berish orqali ularning bilim doirasini kengaytirish mumkin.

2. **Tafakkur va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish:** Oddiy o‘yinlar, masalan, muammoli vaziyatlarni hal qilishga undaydigan o‘yinlar orqali bolalar mantiqiy fikrlashga o‘rganadilar.

3. **Tilingiz va nutqni rivojlantirish:** Ertaklar o‘qish, qisqa she‘rlar yodlatish va suhbatlar orqali bolalarning nutq qobiliyati rivojlantiriladi.

4. **Ijodkorlikni rag‘batlantirish:** Rasm chizish, qo‘l mehnati bilan shug‘ullanish va musiqiy mashg‘ulotlar orqali bolalarning tasavvurlari va ijodkorlik qobiliyatlari qo‘llab-quvvatlanadi.

Aqliy tarbiya jarayonida bolalarga beriladigan bilimlar ular uchun tushunarli, qiziqarli va hayotiy bo‘lishi kerak. Bu ularda o‘rganishga bo‘lgan ishtiyoqni oshiradi va mustaqil fikrlash ko‘nikmasini rivojlantiradi.

Axloqiy tarbiya bolaning jamiyatda munosib shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Ushbu tarbiya orqali bolalar jamiyatda qabul qilingan odob-axloq qoidalarini, qadriyatlar va me‘yorlarni o‘zlashtiradilar. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar axloqiy tushunchalarni qabul qilishga qobiliyatli bo‘lib, bu davrda ularga to‘g‘ri yo‘naltirish berish juda muhimdir.

Axloqiy tarbiyaning asosiy yo‘nalishlari:

1. **Odob-axloq qoidalarini o‘rgatish:** O‘yin va suhbatlar orqali salomlashish, rahmat aytish, navbat kutish kabi odob-axloq qoidalarini o‘rgatish.

2. **Hamdardlik va mehr-muruvvatni shakllantirish:** Hayvonlar yoki tengdoshlariga nisbatan mehribonlik qilishni rag‘batlantirish orqali bolalar ongida hamdardlik hissini rivojlantirish.

3. **To'g'ri va noto'g'ri tushunchalarini aniqlash:** Ertak va hikoyalar orqali yaxshi va yomon xatti-harakatlarni farqlashga o'rgatish.

4. **Mas'uliyat va tartibliликni rivojlantirish:** Oddiy vazifalarni bajarish, masalan, o'yinchoqlarni yig'ishtirish yoki o'z buyumlarini joyiga qo'yish orqali bolalarni tartibli va mas'uliyatli bo'lishga o'rgatish.

Axloqiy tarbiya jarayonida bolalarning xatti-harakatlariga doimiy e'tibor qaratish va ularni ijobiy baholash muhimdir. Bu ularda o'ziga ishonchni oshiradi va to'g'ri odatlarga ega bo'lishni rag'batlantiradi.

Bolalarning aqliy va axloqiy tarbiyasi bir-biri bilan uzviy bog'liq. Aqliy rivojlanish axloqiy qadriyatlarni anglashni osonlashtiradi, axloqiy tarbiya esa aqliy o'sish uchun zarur bo'lgan ijobiy muhitni yaratadi. Misol uchun, ertaklar nafaqat bola tasavvurini rivojlantiradi, balki axloqiy xulosalar chiqarishga ham yordam beradi.

Xulosa

Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarga aqliy va axloqiy tarbiya berish, ularni har tomonlama rivojlantirish va kelajakda jamiyatning munosib a'zosi bo'lishiga zamin yaratadi. Ushbu tarbiyaviy jarayonlar izchil, mazmunli va bola yoshiga mos ravishda tashkil etilishi kerak. Bu jarayonda oilaning va tarbiyachilarning hamkorligi muhim ahamiyatga ega bo'lib, bolalarga sevgi va e'tibor bilan yondashish asosiy omil hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alimardonov, A. "Maktabgacha ta'lim nazariyasi va amaliyoti." Tashkent, 2018.
2. Rasulov, M. "Bolalar psixologiyasi." Tashkent, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi materiallari.
4. Kayumova, N. M., & Ro'ziyeva, M. M. Oilada bolalarni xalq merosi vositasida ma'naviy-ahloqiy tarbiyalashda xalq pedagogikasining o'rni. *Uchinchi renessans davrida Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning roli* mavzusidagi talabalarning *Ilmiy-amaliy anjumani materiallari*, 102-104.

5. Каюмова, Н. М., & Базарбаева, З. О. (2023, October). РЕЧЬ ДЕТЕЙ КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE" INNOVATIVE TRENDS IN SCIENCE, PRACTICE AND EDUCATION"* (Vol. 2, No. 8, pp. 68-73).
6. Kayumova, N. M. (2023). EDUCATING CHILDREN IN THE SPIRIT OF NATIONAL VALUES IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS AND IN THE FAMILY. *Modern Scientific Research International Scientific Journal*, 1(6), 33-38.
7. Kayumova, N. M., & Turg'unova, M. R. (2023, January). "ILK QADAM" DAVLAT O 'QUV DASTURI ASOSIDA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TA'LIM JARAYONLARINI TASHKIL ETISH. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 2, pp. 609-612).